

OTTO

OTTO 38

© TN İletişim

Üçüncü Yol Mukaddimesi
–Yenilikçi İslam Düşüncesine Giriş–
M. Hayri Kırbaşoğlu

Son Okuma: Ahmet Dursun Karaca
Redaksiyon: Tavoos
Grafik Tasarım: Nurullah Özbay
Uygulama: Tavoos
Cilt: Birinci Cilt
Baskı: Ankamat Matbaacılık / Ostim Ankara

ISBN 978-605-4696-59-8

Sertifika No: 13858
1. Baskı: Nisan 2014

İletişim Adresleri
Cinnah Cd. Kırkpınar Sk. 5/4
06420 Çankaya Ankara
tel.: 0312. 439 01 69
faks: 0312. 439 01 68
www.ottoyayin.com
otto@ottoyayin.com
www.facebook.com/otto yayinlari

ÜÇÜNCÜ YOL MUKADDİMESİ

YENİLİKÇİ İSLAM DÜŞÜNCESİNE GİRİŞ

MEHMET HAYRİ KIRBAŞOĞLU

OTTO

MEHMET HAYRİ KIRBAŞOĞLU

Manisa'da doğdu (1954). Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun olduktan sonra (1978) aynı fakültenin hadis kürsüsünde asistan olarak doktorasını yaptı (1983). Suûdî Arabistan, İmâm Muhammed ibn Suûd Üniversitesinde (Riyad) öğretim üyeliği yaptı (1985-1987). Yurda dönünce doçent oldu (1987). Diyanet İşleri Başkanlığında danışman olarak görev yaptı (1988-1989). *İslâmî Araştırmalar* dergisinde editör yardımcılığı yaptı (1986-1998). 1999 yılında profesör oldu. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde öğretim üyesidir. *İslâmiyât* dergisi yayın kurulu üyeliği yaptı (1998-2007). Katar Üniversitesi Şeriat ve İslami Araştırmalar Fakültesi'nde öğretim üyeliği yaptı (2011-2012). Hâlen Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğretim üyeliği görevine devam etmektedir.

Yayınlanmış birçok makalesi yanında yayımlanmış bazı eserleri de şunlardır: *İslam Düşüncesinde Sünnet –Eleştirel Bir Yaklaşım–* (Ankara 1999); *İslam Düşüncesinde Hadis Metodolojisi* (Ankara 1999); *Sünni Paradigmanın Oluşumunda Şâfi'î'nin Rolü* (Ankara 2000); *Alternatif Hadis Metodolojisi* (Ankara 2002); *Namazların Birleştirilmesi* (Ankara 2002); *Eskimez Yeni Hz. Peygamber'in Sünneti* (Ankara 2010), *Ahir Zaman İlmihali* (Ankara 2010); *Ehl-i Sünnet'in Kurucu Ataları* (Ankara 2011); *Destursuz Çağa Girenler* (Ankara 2014); *Üçüncü Yol Mukaddimesi* (Ankara 2014).

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	7
-------------	---

1. BÖLÜM

TARİHTE VE GÜNÜMÜZDE EHL-İ SÜNNET

'EHLU'S-SUNNE' KAVRAMI ÜZERİNE YENİ BAZI MÜLAHAZALAR	11
'SÜNNİ' DEYİMİNİN ORTAYA ÇIKIŞI	27
ASHABU'L-HADİS'İN AKAİD EDEBİYATI	31
BİR PANAROMA: GEÇMİŞTEN GELECEĞE EHL-İ SÜNNET	52
MAZİDEN ATİYE SELEFÎ DÜŞÜNCENİN ANATOMİSİ	68
EHL-İ HADİS-İMAM-I ŞÂFİ'Î ÇİZGİSİNİN ÇAĞDAŞ İZDÜŞÜMÜ: SELEFİLİK	95

2. BÖLÜM

MEZHEPLER VE MEZHEPÇİLİK

ALEVİLİĞİN TEOPOLİTİĞİ	107
NE SÜNNİ, NE Şİİ, NE ZEYDİ, NE İBADİ, BİZ SADECE "MÜSLÜMANIZ"	116
ŞİİLİK DÜŞÜNCESİNDE DEĞİŞİM Mİ DEVRİM Mİ?	119

3. BÖLÜM YENİLİKÇİ İSLAM DÜŞÜNCESİ

YENİLİKÇİ İSLAM DÜŞÜNCESİ: ÜMİT Mİ, RİSK Mİ?	135
İSLAM'DA REFORM MU, TECDİD/ISLAH MI?	167
TASAVVUFUN TECDİDİ VE TARİKATLARIN ISLAHI	176
MODERN "İSRAİLİYYAT-MESİHİYYAT" KİMLİĞİMİZİ VE KÜLTÜRÜMÜZÜ TEHDİT EDİYOR	182
YENİLİKÇİ İSLAM'IN SİYASİ YÜZÜ: DİRENİŞÇİ İSLAM	188
YENİ HAÇLI SEFERİ KARŞISINDA YENİLİKÇİ İSLAM DÜŞÜNCESİNİN GELECEĞİ	203
ÇAĞDAŞ İSLAM DÜŞÜNCESİ ENTELEKTÜEL KRİZİN NERESİNDE?	237
MANTIĞIN SINIRLARINI ZORLAYAN ADAM: ALİYA İZZETBEGOVİÇ	242
RUH İKİZLERİ: NURETTİN TOPÇU VE ALİ ŞERİATİ	248
İKBAL VE ÂKİF'TE İMAN VE İSLAM ANLAYIŞI	269
AKIL İLE KALBİ BİRLEŞTİREN KAZANLI YENİLİKÇİ: RİZÂEDDİN İBN FAHREDDİN	277
KAYNAKLAR	309
DİZİN	312

ÖNSÖZ

Günlük hayatta sık sık kullanılan, sağ sol, kapitalist sosyalist, faşist komünist, gelişmiş ülkeler gelişmemiş ülkeler gibi çeşitli dikotomiler çoğu zaman bizlere takılmış at gözlükleri işlevi görmektedir ve bu ikilemlerin dışında başka imkân ve ihtimallerin de söz konusu olabileceğini fark etmemizi engellemektedir. Çok sayıda ve yaygın bir biçimde kullanılan bu dikotomilerin önemli bir örneği de İslam dünyası, İslam düşüncesi ve İslami ilimler bağlamında sık sık kullanılan gelenek modernite/gelenekçi modernist ikilemleridir. Son onlu yıllarda İslam dünyasındaki entelektüel tartışmalarda sık sık başvurulan bu dikotomi de aslında, bu alandaki farklı imkân ve ihtimallerin mevcudiyetinin farkına varılmasını engelleyici bir rol oynamış ve tartışmalar büyük ölçüde bu ekseninde cereyan etmiştir. Bu durumun yol açtığı gerilim ise tartışmaların taraflarının kendilerini yüceltip ötekileri toptan reddetmelerine kadar varabilmiş, dolayısıyla bu iki bakış açısı arasında bir diyalog gerçekleşmesi beklenirken, ortaya çıkan sonuç sadece sağırklar diyalogu olmuştur.

İzafiyet teorisinin etkisiyle pozitif bilimlerin bile mutlak hakikat iddiasını gevşettiği, mutlak hakikat kavramı yanında bir de izafi/göreceli hakikat kavramının vücut bulduğu modern dönemde, insan, toplum, tarih, ekonomi, siyaset, sanat, kültür ve bilim gibi beşeri bilimlerin çeşitli alanlarında mutlak hakikat iddiasında bulunmak –hem gelenekçilik hem de modernizm açısından– ne kadar isabetli olabilir ? Bu iki bakış açısının mutlak hakikati tekelinde bulundurma iddiası ne ölçüde doğrudur? Bu iki perspektifin birbirlerinin hakikat paylarını kabul ve itiraf ettikleri bir diyalog ve tartışma zemininden söz edilebilir mi? Bu ve benzeri sorulara gelenek-modernite dikotomisi içinde kalarak

olumlu cevap vermek hayli zor görünmektedir. Ancak bizlere takılan veya takılmak istenen bu at gözlüklerini çıkarıp şu soruyu sormaya çalışmak da denenmeye değer olsa gerektir: Bu dikotomilerin gözlerden sakladığı, dikkatlerden gizlediği bir başka yaklaşım, bu iki yol dışında bir üçüncü yol niye mümkün olmasın?

Meseleye sadece mantığı olarak bile bakılacak olsa, hem geleneğe/gelenekçiliğe hem de moderniteye/modernizme –ya da Garaudy’nin ifadeleriyle “Hem Batı’ya hem de İslam Geleneğine”– eleştirel olarak yaklaşan bir çizginin mümkün ve denenmeye değer olacağı düşünülebilir. Aslına bakılırsa böyle bir bakış açısı İslam Dünyasında yüz yılı aşkın bir süredir varlığını şu veya bu şekilde sürdürmekte olan bir yaklaşımdır. Ne var ki gerek gelenek/gelenekçi gerekse modernizm/modernist kanattan gelen baskı ve blokajlar sebebiyle İslam Dünyasında güçlü bir akım halini alamamış olan bu üçüncü yol, bilhassa son yıllarda İslam Dünyasında yaşanan olumsuz gelişmeler ışığında üzerinde durulmaya değer bir alternatif olarak gündeme gelmeye aday görünmektedir. Kısaca “Yenilikçi İslam Düşüncesi” adını vermek mümkün olan bu üçüncü yolun özelliği, hem geleneğin hem de modern realitenin gerçeklik paylarını kabul ve itiraf etmekle birlikte, bu ikisine eleştirel olarak yaklaşması ve bu ikisinin mutlak hakikat iddialarını ihtiyatla karşılaması, hatta buna karşı çıkmasıdır.

Ülkemizde az sayıda ilim ve fikir adamı tarafından benimsenip geliştirilmeye çalışılan bu üçüncü yol, hem geleneğe hem de moderniteye olan eleştirileri sebebiyle, genel olarak iki kampa bölünmüş olan toplumumuzda son derece zor şartlarda ve oldukça ağır bir tempo ile yol almaya devam etmektedir. Ancak önümüzdeki yıllarda gerek bu ikilemin, gerekse bu ikilemin uzantısı olan İslamcı Laik ikileminin bunalttığı toplumun yeni çıkış yolları arayışına girebileceği düşünülerek, bu üçüncü yol konusunda kamuoyuna genel bir fikir vermek amacıyla elinizdeki *Üçüncü Yol Mukaddimesi* ile mütevazı bir katkı sunulması amaçlanmıştır.

Konuya giriş mahiyetindeki yazılarımızdan oluşan elinizdeki kitabın birinci bölümünde, İslam dünyasının çağdaş durumunu Yenilikçi İslam Düşüncesi perspektifinden ele almadan önce ve ana konuya bir giriş olmak üzere, bilhassa yaşayan İslami akım-

lar, hareketler, mezhepler ve fırkaların tarihi kökenlerine ışık tutmayı amaçlayan araştırmalara yer verilmiş ve bu suretle geçmişle gelecek arasında bağ kurmak ve devamlılık sağlamak da amaçlanmıştır. Ayrıca bu tür tarihi nitelikteki araştırmalara yer vermek suretiyle, yaşayan mezhepler ve fırkalarla ilgili birtakım bilgi yanlışlıklarının düzeltilmesi de amaçlanmıştır. Tabiatıyla ülkemiz özelinde egemen dini kültür olan Sünnilik ile Alevilik arasındaki gerilimler, keza çevremizdeki kardeş İslam ülkelerindeki Şii Sünni gerilim ve çatışmalar da ister istemez bu makalelere teopolitik bir nitelik de kazandırmaktadır.

Bu bakış açısından hareketle bu bölümde yaşayan İslami mezheplerden Sünniliğin oluşumunda rol oynayan –mesela Ehl-i Hadis ve Şafii çizgisindeki– alt guruplar ve akımlarla ilgili makalelere, müteakiben de Sünni dünyadaki çağdaş gelişmelere dair makalelere yer verilmiştir.

Gerek geçmişte gerek günümüzde Sünnilik içerisindeki gelişmelere dair makalelere hâkim olan bakış açısının farklı bir yönüne de burada işaret etmek gerekir: Sünnilik aslında yaygın olan kanaatin aksine homojen ve standart bir öğretinin adı olmaktan ziyade, bir koalisyonun adıdır. Daha açık bir ifadeyle Sünnilik, bünyesinde –mesela Hanefi, Maliki, Şafii, Hanbeli ve Zahirî fıkıh mezhepleri, Eşari, Maturidi, Ehl-i Hadis ve Selefi kelim ekolleri, ayrıca birçok tasavvuf ve felsefe ekolü olmak üzere– çeşitli alt akım ve gurupları barındıran bir çatı ya da şemsiye kavramının adıdır.

İkinci bölümde ise tamamen günümüzdeki gelişmelere dair makalelere yer verilmiştir. Bu bölümdeki makalelere hâkim olan bakış açısı ise İslam Dünyasının en müzmin hastalıklarından olan ve menfi etkileri günümüzde fevkalade tehlikeli boyutlara varmış olan “mezhepçilik” olgusunun analizine ve çözümüne katkıda bulunmaktadır. Bu sebeptendir ki Sünni, Şii, Zeydi, İbadi ve Alevi teolojilerinin İslam Dünyasının birliğini zedeleyici olmaktan çıkarılması, tam aksine çoğulcu bir bakış açısıyla –herkesin her zaman sözünü ettiği–, birlik yani “vahdet” amacına hizmet edecek birer zenginlik olarak algılanmasını sağlama çabası, bu bölümde yer alan makalelerde açıkça görülecektir.

Üçüncü bölümdeki makalelerin ise ilk iki bölümde atılan adımları tamamlayıcı nitelikte olması tasarlanmıştır. Zira Sün-

ni dünyanın çocuğu olduğumuzu inkâr etmemekle beraber, yaşayan mezheplerin tamamını İslam mezhepleri olarak gören ve Müslüman olarak bunların toplam mirasını sahiplenilen bir bakış açısının, hem ilmen hem dinen hem de siyaseten fevkalade gerekli olduğunu bilhassa vurgulamak isteriz. Bu bağlamda Çağdaş İslam Dünyasının ölümcül hastalığı olan mezhepçiliğin tedavisi ve mezhep taassubu duvarının yıkılabilmesi veya aşılabilmesi için en etkili çarelerden biri olduğunu düşündüğümüz “Yenilikçi İslam Düşüncesi” ile ilgili makalelere bu bölümde yoğun bir şekilde yer verilmiştir. Bu amaçla klasik ve çağdaş bütün İslam mezhep, fırka ve akımlarını kuşatabilme ve gerektiğinde onların üstüne çıkabilme kapasitesi sebebiyle Yenilikçi İslam Düşüncesindeki gelişmeleri ve bu gelişmelerin önde gelen aktörlerinin yaklaşımlarını –eleştirileri de göz ardı etmeksizin– analitik bir bakış açısıyla sunmaya çalışan bir dizi makale bir araya getirilmiştir.

Son olarak belirtmek gerekir ki organik bir bütün teşkil etmek üzere tasarlanmış olan bu üç bölümün hepsinde de “entelektüel olarak eleştirel, politik olarak muhalif” çizgiye sadık kalmak için elden gelen gayret ve titizlik gösterilmiştir. Bütün bu iyi niyetli çabalara rağmen, sonuçta sizlere sunulan makaleler de nihai tahlilde tenkit ve katkılara sonuna kadar açık mütevazı birtakım çabalardan ibarettir. Bu çabaların değerini takdir yetkisi ise hiç kuşkusuz siz değerli okuyucularındır.

Mehmet Hayri Kırbaşoğlu
Ankara, Mart 2014

DİZİN

A

Abbas 129
Abdulaziz ibn Bâz 84
Abdulaziz ibn Ebân el-Kûfî 37
Abdulfettah Ebû Gûdde 228
Abdülhamîd ibn Badis 76
Abdulkâdir el-Ğaylânî 54
Abdulkâdir Udeh 138
Abdulkâhîr el-Bağdâdî 36, 56
Abdülkerim Suruş 121
Abdullah ibn Dâvûd 37
Abdullah ibn el-Mubârek 19, 35
Abdullah ibn ez-Zubeyr 37
Abdullah ibn Muhammed ibn Ebî Şeybe 38
Abdullah ibn Ömer 207
Abdullah ibn Zekvân 16
Abdullahî Ahmed en-Nâ'im 162, 224, 225
Abdurrahmân Bedevî 61
Abdurrahmân el-Kevâkibî 139, 211
Abdurrahmân ibn Mehdi 37
Abdurrahmân ibn Mende 40
Abdurrahmân ibn Muhammed ibn İdrîs ibn el-Munzir et-Temîmî 46
Abdurrahmân Umeyra 39
Abdusselâm Farâc 76
adalet 60, 199, 228, 280
Âdem'in ege kemîği 163
Adil Çiftçi 155
el-Afgânî, Cemâluddîn 65, 121, 128, 136, 139, 162, 189, 191, 193, 194, 202, 205, 206, 211, 274, 277, 307
ahbarî gelenek 127; ~ler 129
Ahhârîlik 130
ahiret eğilimli yaygın İslâm algısını tashih etmek 159
ahlak: ~ ilkesi 160; ~ nizamı 253
ahlaki ve etik değerler 237
Ahmed Cevdet Paşa 278
Ahmed el-Kâtib 107, 108, 121, 125, 126, 127, 131, 132, 133, 139, 211
Ahmed Hamdi Akseki 278
Ahmed ibn Ali ibn Amr el-Beykendi 48
Ahmed ibn Ali ibn Sa'd ibn İbrâhîm el-Kuraşî el-Emevî el-Mervezî 44

Ahmed ibn Bellâ 139
Ahmed ibn Halid ed-Dımeşkî 37
Ahmed ibn Hanbel 12, 14, 17, 18, 19, 22, 23, 38, 39, 40, 42, 43, 44, 45, 46, 53, 54, 207
Ahmed ibn Muhammed ibn Hânî' el-Esrem et-Tâi el-Bağdâdî 42
Ahmed ibn Muhammed ibn Hârûn el-Hallâl 45
Ahmed ibn Ömer ibn Sureye el-Bağdâdî 44
aile ilkesi 160
akaid 16, 17, 18, 19, 20, 22, 23, 31, 32, 34, 35, 48, 50, 51, 58, 59, 85, 86, 90, 100, 101, 130
Alevi: ~ geleneği 108; ~ler 109, 110, 111, 113; ~liğin teo-politiği 108; ~lik 9, 108, 109, 111, 113, 114
Alexis Carrel 129
Ali (Hz.) 113, 114, 122, 124, 133, 235, 264
Ali ibn Âsum 37
Ali ibn el-Medîni 21
Ali ibn Muhammed ibn Halef el-Ma'âfirî el-Kâbisî 48
Ali ibn Muhammed ibn İshâk ibn Ebî Şed-dâd 38
Ali Şeriatî 113, 128, 139, 189, 211, 248, 249, 250, 268; ~nin yenilikçiliği 129
Aliya İzzetbegoviç 139, 189, 191, 202, 211, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 274, 276, 278; Entelektüel ~ 244
Allah'ın nüzulü 22
Allal el-Fâsî 139, 211
altın devir 73, 74, 100
Âmme 63
Amr ibn Ubeyd 161
Anadolu Sosyalizmi 249
antiempyralist 250
antientelektüel 92, 102, 103; ~izm 73, 77, 99, 101
antikapitalist 250
Ashabu'l-Âsâr 14
Ashabu'l-Hadis 13, 14, 15, 16, 17, 22, 23, 26, 28, 29, 30, 31, 32, 53, 63, 85; ~in Akaid Edebiyatı 30
Ashabu's-Sunne 13
asr-ı saadet 73

aşırı te'vil ve ta'til 55
avamın mezhebi 117
aydınlanmış muhafazakârlık 78, 230
Âyetullah el-Humeyni 124
Azerbaycan 119

B

Bâbu şerhiş-Sunne 33
Ballantine 226
el-Barbahârî 24, 25, 46
batıcılık 206
batıllaşma 137, 140, 167, 185, 211, 212
Beethoven 250
Begoviç 139, 211, 212, 221, 274
Bekir Demirkol 240
Bekr el-Amîmî 16
el-Bennâ 77, 99, 142
Bergson 250
beşinci mezhep 121
bid'at 25, 73, 74, 78, 90, 99, 101, 117, 140, 185, 276; ~ ehli olmayanlar 73
Bilge Kral 139, 242, 243, 245, 247
bilgi: ~ ilkesi 160; ~nin İslamleştirilmesi projesi 142
bilimsellik 189
Birgili Mehmed Efendi 76
Bîşr ibn el-Hâris 20
Bosna Hersek 194, 211
Buhara 39
el-Buhârî 32, 33, 38, 39, 42

C

Câbir ibn Abdullâh 207
cahil 112, 251, 261, 294
cahiliye şiiiri 232
Cehm 18, 41
Cehmiyye 19, 32, 33, 35, 38, 39, 41, 42, 43, 44, 46, 47, 48, 63
cemaat 117
cerh-ta'dil kaynağı 82, 101
Cezayir'de Abdullâh ibn Bâdis 138
Che Guevara 128, 191
Cihad 124, 129, 130, 178, 196, 251
Cuheyman el-Uteybi 76
Cuneyd el-Bağdâdî 54

Ç

çağdaş: ~ İslam Düşüncesi 188, 193, 194, 205, 206, 208, 210, 211, 214; ~ İslam Düşüncesinin mimarları 190; ~ Selefilğin gözde konuları 102; ~ Selefilğin önemli katkıları 101; ~cı İslam 135
Çeçenistan 194, 201
çok eşlilik 146, 218

D

Dahhâk ibn Muzâhim 17
dalalet: ~ Ehli Olanlar 63; ~ Ehli Olmayanlar 63

Daniel Brown 229
dar bağlam 148
Dârimî 18, 21, 32, 43
dâru'l-harb 162
dâru'l-İslâm 162
Dâvûd Rehber 66, 155, 161, 228
Dâvûd-ı Kayserî 286
Deccâl 158
Dederîng 41
değerler erozyonu 109
desinformation 92, 103
Devlet-i Aliyye-i Osmaniye 193, 194
din 159; ~ fikirçileri 253; ~ gazetecileri 253; ~ tüccarları 253; ~ vaizleri 253; ~de reform 167; ~e karşı din 187, 252, 253, 258, 268; karşı ~ 113
Din Eğitimi Genel Müdürlüğü 171
dinî metinler 173
direniş 195; ~çı İslam 194; ~çılık 188
diyalektik 74, 97, 194
diyalog ve hoşgörü 169
Diyanet İşleri Başkanlığı 171, 179, 221
Doğu-Batı kuşatıcılığı 250
Durkheim 129
dünya düzeni ilkesi 160
dünyevileşme 182
Dürziyye 120

E

Ebû Abdîrrahman el-Makbûrî 37
Ebû Ahmed 47
Ebû Âsım en-Nebîl 22
Ebu Bekir (Hz.) 19
Ebû Ca'fer 12, 44
Ebû Dâvûd es-Sicistânî 12, 33, 34, 43, 45, 231
Ebû Hanîfe 36, 54, 72, 161, 207
Ebû Hâtîm er-Râzî 12, 14
Ebû Ma'in er-Râzî 40
Ebû Muâviye ed-Darîr 37
Ebû Ömer 45
Ebû Sa'id el-Kattân 37
Ebû Said el-Hudrî 207
Ebû Ubeyd el-Kâsım ibn Sellâm 37
Ebû Yahyâ el-Belhî el-Lu'lu'î 38
Ebû Zerr 129, 257, 273
Ebû Zerr el-Herevî 49
Ebû Zur'a 39
Ebû'l-Ala el-Mevdûdî 208
Ebû'l-Abbâs 44
Ebû'l-Âliye Rufe'î ibn Mihrân 19
Ebû'l-Fadl 48
Ebû'l-Hasen et-Tanâfîsî el-Kûfî 38
Ebû'l-Huzeyl 25
Ebû'l-Kâsım 40, 47, 49, 50, 63
Ebû's-Şeyh Abdullâh ibn Muhammed ibn Ca'fer ibn Hayân 47
Ebû'z-Zinâd 16
Eflatun 250

- Ehl-i Beyt 107, 113, 114, 120, 121, 122, 125, 127, 128, 133
- Ehl-i Hadis 9, 30, 54, 55, 56, 57, 69, 70, 85, 89, 95, 97, 98, 100, 101, 120, 208, 229, 277; ~ ve Şafii çizgisi 9; ~-Selefi-Zahiri 56
- Ehl-i Re'y 57, 95, 97, 98, 120, 277; ~ mensupları 98
- Ehl-i Sünnet 55, 57; ~ akaidi 85; ~ dünyası 64, 65; ~ düşüncesi 61; ~ grupları 85; ~ içerisindeki farklı akımlar 54; ~ kavramı 58; ~ mezhebi 50; ~ öğretileri 65; ~ şemsiye 54, 61; ~ terkihi 59; ~ uleması 63; ~ ve'l-Cemaat 63; ~e yönelik eleştiriler 52; ~in geleceğine dair yorum yapmak 52; ~in genel eğilimleri 55; ~in imamı 31, 53; ~in öğretisi 53; ~in özleştirici yapmasının gereği 52; ~in hatibi 43
- Ehl-i Zimme 225
- Ehlul'Asâr ve's-Sunne 12
- Ehlul'Hadis 13, 15, 23, 26, 29, 30, 40, 54
- Ehlul'İlm 14
- Ehlu's-Sunne 11, 12, 13, 14, 15, 16, 23, 25, 26, 27, 29, 30, 57; ~ doktrini 11, 26; ~ kavramı 11, 26, 27; ~ tabiri 12, 23, 30
- Eimmetul'İlm 14
- ekonomik düzen ilkesi 160
- eleştirel akıl 273
- eleştirelilik 95, 189, 230, 234, 291
- Ella-Landau Tasseron 171
- Emîn el-Hülî 65, 278
- emperyalist sömürgeciler 126
- el-Emru bi'l-ma'rûf ilkesi 60
- Endonezya 61, 119
- entelektüel olarak eleştirel 10
- epistemolojik 56, 66; ~ ve metodolojik 68, 69, 73, 90, 97, 121, 122, 124, 132, 188, 193, 288
- esbab-ı nüzul 219, 221, 222, 232
- Esed ibn el-Furât 36
- Esed ibn Mûsâ el-Emevî 36
- estetik ilkesi 160
- Eş'arî 11, 28, 29, 50, 53; ~ ve Mâtürîdî 12, 13, 30, 31, 51, 52, 53, 58; ~nin üstadları 31
- Eş'arî mezhebi 9, 13, 19, 53, 54, 55, 57, 72, 118, 119; ~ler ile Maturidiler arasındaki ihtilaf konuları 55; ~lık 51, 85
- Eyyüb es-Sahtiyânî 12, 19
- Ezher uleması 221
- ezilmişlik ve yenilmişlik psikolojisindeki Müslümanların ürettiği bu düşünce 210
- F
- el-Fadl ibn Dukeyn el-Kûfî 37
- Fahrüddin er-Râzî 55, 56
- fakih 38, 44
- Fanon 128, 129, 250
- Farsça 126, 129, 239, 279
- el-Fârûkî, İsmâ'il Râci 66, 142, 211, 213, 214, 222, 226, 227, 276
- faşist komünist 7
- Fatıma (Hz.) 113
- Fazlur Rahman 15, 30, 57, 59, 65, 67, 78, 80, 81, 93, 99, 104, 136, 141, 145, 155, 160, 164, 165, 199, 208, 213, 221, 226, 230, 231, 232, 276, 278
- felsefe 74, 186; ~ ve tasavvuf 165
- fetih dönemi 209
- fıkıh 72, 186
- fırak-ı dâlle 52, 63, 117, 215
- fırka 117; ~ ve mezheplerin fazileti 158
- fırka-i nâciye 62, 63, 64
- Filistin 110, 139, 191, 194, 201
- fiten 158
- Frantz Fanon 128, 250
- Fudayl ibn İyâz 12
- fundamentalizm 70
- G
- Gaib İmam 125
- gayr-i İslami 116
- Gazâlî 75
- gelenek(ğ): ~i yok saymak 143, 156, 230; ~in Kur'an ve sünnete tahakküm etmesinin reddedilmesi 157; ~in reddi 144; ~/gelecekçi 8; ~modernite dikotomisi 7
- geleneksel: ~ mirasa eleştirel yaklaşım 78, 99; ~/klasik çizgideki muhafazakârlar 163; ~/klasik yapıyı muhafaza 144
- Gericî Safevî Şiâsi 261
- gericilik 70, 92, 103, 183
- Goldziher 20, 21
- Gosta Vitestam 44
- günümüz İslam çağdaşlığı 136
- Ğ
- el-Ğaybe 124
- H
- H. S. Nyberg 62
- Haç Seferi 232
- hadd cezaları 102
- hadis 72, 186; ~ ehli 73, 156; ~ koleksiyonları 34
- Hafız Huşeyş ibn Esrem ibn el-Esved 41
- Hafız İbnul-Ahrem 44
- Halefullâh 65, 155
- Halife Abdulmelik ibn Mervân 35
- Halil ibn Keykeldî el-Alâî 148, 217
- Halkın Mücahitleri 129
- Halku'l-Kur'an 40; ~ konusu 23, 38
- Hamiduddîn 64
- Hanbelî 9, 13, 30, 46, 54, 55, 57, 89, 98, 100, 118, 144, 241; ~ geleneği 89; ~ ve Malikîler 13; ~ler 29
- Hanefîler 29, 161
- Harb ibn İsmâ'il es-Sayracânî el-Kirmânî 12, 14, 44
- Haricî 28, 29

- el-Hâris el-Muhasibî 54
 el-Hâris ibn Mâlik el-Ensârî 41
 Harun Nasution 65
 Hasan el-Benna 77, 99, 130
 Hasan Hanefî 65, 67, 121, 138, 142, 146, 151, 155, 160, 161, 177, 181, 189, 191, 202, 211, 214, 216, 220, 221, 241, 274, 278
 Hasan Turabî 138
 el-Hasen el-Basrî 35
 Haş(e)viye 63
 Havaric 19, 33, 34, 57, 59, 63
 Haydar Hubbullâh 132, 133
 hayız-nifas uleması 190
 Hayreddin Paşa 139
 hedonizm 182
 hegemonik 93, 105, 204, 205
 helak 117
 Henri Laoust 241
 Hilful-Fudûl 114
 Hristiyan 114, 185, 186, 190, 222, 227, 235, 296; ~ ve Yahudi kaynakları 222
 Hind-Pakistan 101, 136, 277; ~ alt kıtası 101
 Hişam el-Fütî 25
 Hişam el-Ğaravî 228
 Horasan 21
 Humeydî 14, 37
 Humeyni 121, 124, 125, 130, 131, 261
 hurafeler konusundaki hassasiyet 78, 99
 Hurşit Ahmed 226
 el-Huseyn ibn Ali 23
 Huseyniye-i Irşâd 129
 Huşeyş 41, 42; ~'in cehmi 41
 Hüseyin (Hz.) 113, 114, 124, 129
- I
 ilımlı İslam 134, 169, 194, 202
 Irak 48, 109, 110, 119, 124, 125, 139, 149, 190, 191, 194, 201, 211, 218, 219, 233, 234
 ıslahçılık 140, 211
- İ
 İ'tizâl 40
 ibadet 159, 160
 İbadi 9, 61, 112, 113, 116, 117, 118, 144
 İbn Abdilberr 50
 İbn Abdilvahhâb 76
 İbn Arabî 91, 303
 İbn Asâkir 37
 İbn Batta 28, 40
 İbn Ebî Ya'lâ 17, 36, 39, 40, 42, 45, 46
 İbn Ebî Zeyd el-Kayravânî 54
 İbn Hacer 32, 38, 40, 41, 43, 45, 46
 İbn Hacer el-Mekki 290
 İbn Hazm 304
 İbn Hibbân 24, 38
 İbn Huzeyme 45, 46, 54, 55
 İbn Kayyım el-Cevziye 75, 76, 83
 İbn Kesîr 76, 80, 81
 İbn Kudâme el-Makdisî 19
 İbn Kullâb 14, 53, 54
 İbn Kuteybe 12, 14, 16, 28, 29, 43
 İbn Seb 91
 İbn Sureyc 44
 İbn Teymiyye 38, 40, 42, 43, 44, 45, 46, 54, 70, 74, 75, 76, 77, 80, 84, 86, 91, 98, 99, 290, 298, 304
 İbnu'l-Fârid 91
 İbnu'l-Habbâb 45
 İbnu'l-Medîni 21
 İbnu'l-Nedim 39
 İbnu'l-Vezîr 72, 75, 76
 İbnu's-Salâh 72
 ictihad 89, 90, 95, 131, 143, 168, 172, 173, 236, 275, 277, 285, 301; ~cı 135
 içtimai iman 270
 ihlas abidesi 242
 İkbâl 65
 ilahiyat fakülteleri 171, 179, 239
 İlhamî Güler 226
 ilim ve fikir adamının kalitesi 285
 İmam Mâlik 32, 207
 İmamîlik 120, 121, 133
 İmamiye 120, 125, 201, 207; ~ düşüncesi 124, 125; ~ Şiasî 125
 iman 159; ~ kavramı 160
 inkılapçı zühd 251
 insan: ~ hakları 163, 173, 174, 175; ~ın ilahlaştırılması 180
 ırcâ 40
 irtidad 87
 İsa (Hz.) 86
 İshâk ibn Râhavyeh 14, 37
 İskender 250
 İslam 159, 192; ~ dünyası 7, 158, 170, 172, 175, 206, 209, 221, 234, 266; ~ dünyasını işgal ve talan 173; ~ dünyasının çözüm bekleyen meseleleri 220; ~ düşünce geleneği 96; ~ düşünce tarihi 11; kuralsal ~ 160
 İslam düşüncesi 65, 77, 135, 136, 143, 145, 151, 166, 179, 203, 206, 209, 210, 213, 215, 219, 233, 266, 276; ~ düşüncesinde sünnet 240; ~ düşüncesinin geleceği 78; ~ geleneği 8; ~ mezhepleri 10, 63; ~ modernizmi 212, 213; ~ reformcuları 210; ~ Tasavvuru 194; ~ ülkelerindeki geleneksel/muhafazakâr kesimler 166; ~ ülkelerindeki Şii Sünnî gerilim ve çatışmalar 9; ~ ülkesi Şeriatı 225; ~ Ümmetinin birliği 116; ~ ve Çağdaş Durum 131; ~ ve çağdaşlık 176; ~ ve Demokrasi 166; ~ ve İnsan Hakları 166; ~ ve Kadın Hakları 166; ~ ve Küreselleşme 166; ~ ve Özgürlük 166; ~'in emri 163, 185; ~'in temel/anahtar kavramlarının yeniden tanımlanması 159; ~'in zuhur ettiği dönem 222

İslami: ~ değerlerin yaşanmasındaki birtakım problemleri çözme 209; ~ Deklarasyon 244, 247; ~ finans 164; ~ ilimler 7, 65, 66, 71, 143, 144, 145, 151, 153, 156, 173, 174, 178, 179, 189, 190, 191, 203, 219, 221, 223, 235, 276, 284, 288; ~ ilimler geleneği 71; ~ literatür 72; ~ milliyetçi hareketi 76
İsmâ'il ibn Abdurrahmân en-Neysâbüri 49
İsmail Fenni Ertuğrul 278
İsmail Hakkı İzmirli 278
İsmailiyye 119, 120
İsrailiyat 78, 81, 101, 155, 158, 227
izmihlal 193, 234

J

Jean Paul Sartre 128
Joseph Van Ess 62

K

kaburga kemigi 163
kader 40, 86, 158; ~ ve cebr 35
Kaderiyye 14, 19, 28, 29, 33, 35
Kadî İbn Ebî Ya'lâ 39
kadın: ~ hakları 163, 173, 175, 195; ~lara okuma-yazma öğretilmemesi 163; ~lara vurulması 217
Kâdir-i Mutlak 66
Kalânîsi 53, 54
Kant 250
kapitalist sosyalist 7
el-Kardavi 228
Kâsım ibn Muhammed 16
Kâtib Çelebi 278
Katolik Kurtuluş Teolojisi 128
kaynaklara dönüş 143, 144, 145, 157, 214, 215
Kazan 139, 211, 223, 279, 306, 308
kelam 72; ~ ekolleri 9; ~ tarihi 55
Kerâbisî 53, 54
Kerrâmiyye 19, 42
kesin delil 172
el-Kettânî 39, 45
kezzâb 37
kible 57, 292
kimlik krizi 186
Kitâbu'l-İmân 34, 36, 37, 38, 54
Kitâbu'l-Kader 32, 34
Kitâbu's-Sunne 22, 23, 26, 33, 39, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 54, 141, 213
Kitâbu's-Şirk 55
klasik: ~ dönem İslam çağdaşlığı 136; ~ Ehl-i Sünnet 65, 120; ~ İslam Düşüncesi 136, 137, 138, 143, 144, 155; ~ İslam düşüncesinin en önemli özelliği 209; ~/gele-neksel İslam 162
Koçi Bey 278
kolektif fetva kurumu 130
Komünizmin müspet tarafı 254
kökencilik 70, 71

köktencilik 70, 71
kör taklid 89
Kullâbiye 19, 63
Kur'an 161; ~ aksiyolojisi 152, 153; ~ ve Sün-net 74, 75, 90, 91, 156, 180, 236, 276, 287, 298, 299, 302, 304, 307; ~ ve Sünnete baş-vurma ilkesi 89; ~ ve sünnete dönüş 70, 78, 79, 80, 81, 82, 93, 94, 101, 143, 156, 192; ~ ve Sünnete dönüş 78, 177, 207, 230; ~ ve Sünnete Dönüş çağrısının ateşli savun-u-cuları olarak Selefî hareketler 104; ~'ın hita-bının tarihsel oluşu 147; ~'ın nazil olduğu dönemin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısı 223; ~'ın ve aklın merkezî rolü 156
Kuteybe ibn Sa'îd 36
kutsal cihad 251
Kuveyt 119
kültürdeki yozlaşma 111

L

el-Lâlekâi 23
literalist tutum 92, 103
literalizm vurgusu 84
Ludwing V. Mises 262
Lübnan 119, 132, 139, 194, 201, 211
M
M. Emin Eren 63
maâd 74
Madelung 241
Mağrib 61; ~ Selefileri 77, 99
mahaddis ed-Dârakutnî 48
Mahmûd Ebû Rayye 83
Mahmûd Muhammed Tâhâ 250
Mahmûd Tâhâ 138, 142, 153, 211, 214, 224, 225, 274
makâsîd 148, 149, 152, 158; ~ yaklaşımı 224
el-Malatî 35, 37, 41
Malezya 119, 142, 214
Mâlik ibn Enes 25, 35, 54
Mâlik ibn Nebî 138, 139, 202, 208, 211, 221
Maliki 9, 55, 57, 118, 119, 144, 302; ~lik 85
mantığın sınırlarını zorlayan adam 242
mantık 72, 74, 75, 235, 245, 284
Marksist tespiti 113
Massignon 250
el-Mâturidî 11, 12, 13, 30, 31, 50, 51, 52, 53, 54, 58
Maturidi mezhebi 9, 53, 54, 57, 118, 119; ~lik 51, 85
medeniyetler: ~ diyalogu 202; ~ ittifakı 184, 194, 202
Medine-i Münevvere 119, 185
medya 198
mega söylem 108
Mehdi 37, 86, 130, 211

- Mehmed Âkif Ersoy 80, 95, 139, 189, 202, 211, 221, 270, 278; ~ ve İkbal 269, 274
 Mehmed Ali Ayni 278
 Mehmed Paşa 76
 melahim 158
 Merkezû't-Tahkikât 122
 Merv 21
 Mesihîyat 78, 81, 227
 Mesîh-Mehdî 158
 Mesrûk 19
 metafizik ilkesi 160
 metin tenkidi 83, 84, 127, 128, 157
 metodolojik 66
 Mevdûdî 66, 76, 77, 83, 88, 99, 138
 Mevlânâ 109, 130, 184, 211, 251
 Mevlânâ Ebû'l-Kelâm Âzâd 138, 211
 Mevlid kandili 185
 mezhep 117; ~ taassubu 10, 63, 89, 121; ~çilik 89, 90, 118, 134; ~sizlik 89
 Mısır 77, 101
 Mihne 18, 43
 Mikel-Angelo 250
 Mitoloji 101, 227
 modern: ~ Haricilik 92; ~ İsrailiyyat-Mesihîyat 186; ~ nefsi-i emmare 180
 modernizm/modernist 8
 mütezili Amb ibn Ubeyd 48
 mucizeler 83
 mucizevi/insanüstü/kozmik peygamber 160
 muhafazakâr 148; ~ demokrat 183, 185
 muhalif: ~ mezheplerin görüşleri 56; ~ sivil Selefîler 77
 Muhammed Abduh 65, 76, 80, 128, 138, 139, 211, 277, 303, 308
 Muhammed Ali et-Teshirî 122
 Muhammed Bakır es-Sadr 123
 Muhammed el-Behiyy 138
 Muhammed el-Gazâlî 83, 228
 Muhammed el-Keracî 47
 Muhammed Huseyn Heykel 83
 Muhammed ibn Abdillâh el-Cu'fî 38
 Muhammed ibn Abdilvahhâb 76
 Muhammed ibn Ali 47, 49
 Muhammed ibn el-Abbâs ibn Eyyûb el-İsbahânî 44
 Muhammed ibn el-Hasen ibn Hârun 12
 Muhammed ibn Eşlem ibn Salim ibn Yezid el-Kindî 41
 Muhammed ibn İshâk ibn Muhammed ibn Yahyâ ibn Mende 45, 48
 Muhammed ibn Ömer el-Vâkıdî 37
 Muhammed ibn Pîr Ali 76
 Muhammed ibn Sîrîn 12
 Muhammed ibn Ukâşe el-Kirmânî 37
 Muhammed ibn Yûsuf el-Firyâbî 37
 Muhammed İkbal 128, 130, 138, 139, 145, 161, 180, 208, 209, 211, 221, 269, 277, 308
 Muhammed İzzet Derveze 82, 139, 141, 153, 211, 213, 219
 Muhammed Reşâd Sâlim 75
 Munîr Şefîk 139, 211
 Muntehili's-Sunne 13
 Murcii 14, 19, 57, 59, 63
 Murcii 28, 29
 Musa Carullah Bilgiyev 139, 141, 223
 Musedded ibn Muserhed 40
 Mutezile 19, 57, 59, 60, 61, 62, 63, 65, 74, 121, 129, 151, 156, 161, 215, 241; ~nin beş esası 60; ~nin zuhuru 61; ~ye yaklaşımlar 56
 Mutezili 117
 Muvahhidler hareketinin doktrinleri 76
 müfessir 44
 Müslûman: ~ kadının statüsü 162; ~ Sosyalist 249; ~ların terminolojisi 263; ~lık 58, 140, 182, 184, 185, 204, 244, 262, 275, 293; ~lık projesi 140; ~lık tasavvuru 244, 275
 mütevatir 61, 83, 86, 285, 302
 N
 Nadr ibn Şümneyl 21
 nakli bilgi 61
 namaz kılmayanın öldürülmesi 87
 Nâsiruddîn el-Elbânî 37, 38, 84
 Nasr Hâmid Ebû Zeyd 138, 142, 211, 214, 274
 nass 75, 107, 125, 142, 151, 172, 208, 286
 Necip Fazıl Kısakürek 221
 Neo-Mutazilizm 65
 Neyzen Tefîk 182
 Nu'aym ibn Hammâd 38
 Nurettin Topçu 139, 211, 248, 249, 250, 260, 263, 268
 nübüvvet 74; ~ konusu 36
 O
 olgu 102
 orijinalite 189
 Ortodoks Hristiyanlar 222
 Osmanlı: ~nın İbn Teymiyyesi 76; ~nın son dönemi ile Cumhuriyet'in ilk dönemi 278
 Ö
 Ömer (Hz.) 19, 147, 148, 149, 152, 156, 161, 218, 219, 227, 235, 243
 Ömer ibn Ahmed ibn Osman el-Bağdâdî 48
 Ömer Özsoy 226
 P
 Pakistan 77, 82, 99, 101, 110, 119, 130, 136, 138, 174, 211, 225, 230, 234, 240, 274, 275
 parçacı yaklaşımlar 209
 Pascal 250
 peygamber anlayışı 160
 Peygamber'in (Hz.) hissi mucizeleri 86
 politik: ~ eylemci 136; ~ olarak muhalif 10
 popüler selefî hareket 86

pozitivist ve laikçi eğilimler 170
protest 111

R

rab 159; ~ ve ilah kavramları 160
radikal: ~ Arap köktencileri 77; ~ hareket-
ler 71
radikalizm 70, 71
Rafîzi 19, 28, 29
Re'y Ehli ve Maturîdiye 55
recm 87
resim yasağı 164
Reşid Rızâ 66, 76, 77, 80, 81, 82, 83, 99,
139, 207, 211, 215, 277, 308
rey ehli 73, 156, 158, 161
Rıfâ'a et-Tahtâvî 139
ricâl 101
Roger Garaudy 8, 102, 139, 162, 164, 181,
189, 208, 212, 234, 245, 246, 274, 278
rol model 245

S

es-Sâbüni 36, 44, 49
Sa'd ibn Cubeyr 28
Sa'd ibn Osmân 37
Sâdık el-Mehdî 138
Sadru'd-dîn el-Konevî 91
Safevî Şiîliği 263
Sâhibu Bid'a 24, 25, 26; ~ tabiri 24
Sâhibu Hadis-Sâhibu'l-Hadis 25
Sâhibu Sunne 23, 24, 25, 26
sahihlik 96, 232
Said Halim Paşa 278
Said ibn Cubeyr 29
Said-i Nursi 66, 234, 278
Salih Tuğ 40
Sâlimiyye, 19
San'âni 72, 123, 124
Sanal Mevlânâ 109
Sartre 128, 129, 250, 267
savt 22
sekülerleşme 182
selef 69
Selefi 9, 107, 112, 113, 118, 119, 123, 124,
192, 241; ~ düşünce 75; ~ entelektüelizm
77, 99; ~ tasavvuf çizgisi 72; ~Ehl-i Ha-
dis 55; ~Eş'arî çekişmeleri 55; ~ler 72, 75,
77, 88, 98; ~lerin boy hedefi 75; ~ yakla-
şım 75; ~Vahhabi geleneği 107; geleneksel
~ler 98; islahçı ~ çizgi 145; islahçı/davet-
çi ~ler 98; popüler ~ hareket 86; entelek-
tüel ~ 86
selef-i sâlih 73
Selefilik(g) 70, 71, 74, 77, 85, 86, 87, 88, 91,
92, 93, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 103, 104,
108, 120, 126; ~ akımı 100; ~in günümüz-
deki durumu 77, 98; ~in Kur'an ve sünne-
te dönüş çağrısı 78; ~in sınırları 81

Selefiye 68, 69, 70, 71, 73, 86, 89; ~nin
Kur'an ve sünnete dönüş çağrısı 79; ~nin ta-
savvuf karşısında takındığı olumsuz tavr 90
Semerkand 21
Semerkandî 42, 54
Seyyid Ahmed Han 65, 136, 278
Seyyid Kutub 66, 76, 80, 81, 82, 88, 130,
138, 189, 202, 212, 221, 250, 251, 274
es-Seyyid Murtaza el-Askerî 121
siyasal düzen ilkesi 160
Siyer-meğazi 165
sosyal 270
sosyo-politik reform 128
sömürgeci: ~ güçler 93; ~lik sonrası dönem
140
Spinoza 250
statüko 254
sufi 57, 91, 144
Sufyân es-Sevrî 12
Sufyân ibn Uyeyne 37
Suhreverdi 91
sunen tipi eser 22
sunne 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24,
26, 30, 32, 36, 54, 56, 75, 97, 141; ~ eser-
leri 22
Suriye 110, 119, 139, 194, 211, 228, 250
Suud 70, 77, 83, 84, 99, 123, 213; ~ resmî
Selefiligi 77; ~ Arabistan 84, 119, 123,
139, 211, 225, 233, 240; ~ Arabistan Se-
lefiligi 84
Suyûtî 72
Sünnet 16, 19, 21; ~ akidesinin izhârı 21; ~
inkârcıları 150; ~/hadis ayırımı yapmak
156; ~e dönüş 70, 78, 79, 80, 81, 82, 93,
94, 100, 101, 143, 156, 192; ~in izhârı 21;
~in Kur'an'ı nasıl neshettiği 16; ~ler 16, 61
Sünni 28, 29, 112, 116, 118; ~ dünya 9; ~
dünyanın Selefileri 77; ~ gelenek 66, 108,
120, 127, 144, 157; ~ İslam aktivistleri 130;
~ İttifak 110; ~ koalisyon 66; ~ literatürü
122; ~ sıfatının kullanıldığı ilk örnek 28; ~
tasavvuf yaklaşımları 85; ~ Üçgen 110
Sünnilik 9, 27, 28, 29, 30, 62, 65, 86, 107,
108, 120, 125, 126, 133, 161, 281, 284

Ş

eş-Şa'bi 19
eş-Şâfi'î 36, 101
Şafii mezhebi 9, 54, 55, 57, 61, 72, 100,
118, 119, 144, 172, 207, 302; ~lik 172
Şah 124
Şâtıbî 151
Şebâbe ibn Sevvâr 37
şefaat 34, 86, 158, 263
Şehbenderzâde Fîlîbeli Ahmed Hilmi 278
eş-Şehristânî 35
şer'î deliller 164
şeriat 87; ~ devleti 87, 102; ~ fakültesi 123; ~
kavramı 88; ~in tatbiki 87, 102

Şevkānî 72, 123, 124
 Şeytan'ın kardeşleri 197
 Şia 57, 59, 61, 63, 65, 77, 89, 99, 100, 119, 122, 126, 131, 132, 151, 201, 215, 229, 241
 Şibli Nu'mânî, 82
 Şii 112, 116, 117, 118, 119; ~ düşüncesindeki değişim 128; ~ Hilal 110; ~ İmami Dünya 121
 Şilik 17, 21, 107, 119, 120, 133, 263
 eş-Şirâzî 38, 45
 şirk 34, 55, 81, 159, 160, 263
 Şu'ayb 37
 şürâ 125, 162, 173; ~y-ı fetva 130
 Şükrü Mustafâ 76

T

tabakât 101
 et-Taberî 44
 Tâhâ Huseyn 232
 Tahâvî 54, 72
 takva 159, 266
 Tao 250
 tarih ilkesi 160
 tarihsel 58, 146, 147, 148, 158, 160, 163, 164, 216, 231, 232; ~ İslam 160
 Tarihsellik(ğ) 147, 148, 216; ~i göz ardı etme 147; ~i göz ardı etmenin nasıl bir anakronizme yol açabileceği 147
 tarikât 117
 et-Tasavvuf el-Memdüha 91; ~ el-Mezmûme 91
 tasavvuf 9, 67, 72, 74, 75, 85, 89, 90, 91, 98, 159, 165, 176, 177, 178, 179, 180, 183, 186, 215, 291, 298, 299, 300; ~ felsefesi disiplinleri 75; ~ ve çağdaşlık ilişkisi 176; ~ ve felsefe ekolü 9; ~ ve tarikatlar 177; ~un tecdidi 177, 179
 tecdid 121, 136, 167, 168, 169, 171, 172, 173, 174, 175, 177, 212, 275, 277, 287; ~ Hadisi 171; ~ci-icthadî 135
 teceddud 277
 tefsir 72, 78, 79, 81, 90, 98, 151, 152, 154, 159, 178, 186, 213, 215, 217, 218, 219, 220, 221, 226, 227
 tek eşli 218
 tekçi yorumlar 103
 terör 92, 103
 tevhid 66, 74, 81, 159, 160, 284; ~e Vurgu 78
 Tevhidi dünya görüşü 129
 Thomas İrwing 226
 et-Tirmizî 34
 toplumsal 270; ~ düzen ilkesi 160; ~ Şirk 118
 Toshihiko İzutsu 227
 Türkçe 70, 279, 284
 tüyü bitmemiş yetim hakkı 237

U

Ubeyy ibn Ka'b 19
 Ulûmu'l-Hadis 101
 ulus-devlet 162
 Ummu Seleme 23
 Usûlî 120, 127, 131, 161, 207, 229; ~ çizgi 121
 usûl-i fikh 56, 67, 90, 157, 159, 161
 Usûlu's-Sunne 37
 uydurma hadis rivayetleri 78, 99
 uyumlu İslam 202
 Uzak Doğu 179

Ü

ümme ilkesi 160
 Ümmet-i Muhammed 186

V

vahdet 9, 91, 116, 126, 290, 304, 305
 vah(i)y 74; ~in diyalektiği 146
 Van Ess 62, 241
 Vâsıl ibn Atâ 35
 vech 22
 Velâyet-i Fakih 124, 125, 126
 el-Velhd ibn Muslim el-Kuraşı 37
 Walter Melville Patton 39
 Watt 27, 41
 Weber 129

Y

Ya'lâ ibn Kabisa 37
 Yahudi 185, 186, 222, 227, 267, 268; ~ ve Hristiyan kültürü 186
 Yahyâ ibn Eyyûb el-Makabîrî el-Bağdâdî 18
 yaşayan mezhepler 10
 yatakları ayırma 218
 yed 22
 Yemen 62, 77, 99, 119, 121, 194, 240
 yenilikçi 135; ~ İslam düşünürleri 151, 159, 210, 221, 232; ~ İslam taraftarları 278; ~lik 188, 192, 193, 213
 Yunan: ~ düşüncesi 74; ~ felsefesi 74
 Yûsuf el-Karadâvî 83

Z

Zahiri 89; ~ fikh mezhepleri 9
 Zâide ibn Kudâme es-Sakafî 25
 Zekerîyyâ ibn Yahyâ ibn Sâlih el-Belhi 24, 38
 zenginler kulübü 111
 Zeydi 64, 72, 76, 112, 113, 116, 117, 118, 123, 124, 127, 133, 144; ~lik 120, 121, 124; ~yye 61, 62, 89, 100, 119, 120, 151, 156, 161, 201, 207, 208, 215, 241
 ez-Zuhd 91
 Zuheyr ibn Nu'aym 37
 Zuleym ibn Hutayt 39